

Борба групе батаљона IV пролетерске и V црногорске бригаде и батаљона Зетског НОПО у Пиперима и Биочу маја 1943

Извршавајући задатке ВШ НОПОЈ и Тита јединице 2 пролетерске и 3 ударне дивизије однијеле су у прољеће 1943 године двије значајне побједи на територији Црне Горе над окупатором и издајницима четницима, једну на Јаворку и другу у Пиперима и Биочу.

Послије разбијања четника на Неретви и уништења италијанске дивизије „Мурђе”, јединице НОВ незадрживо су наставиле ослобођење Црне Горе. Штаб 2 пролетерске дивизије, који је био и Главни штаб за Црну Гору и Боку, у марту је упутио проглас црногорском народу у коме га је позвао да се организује и напада непријатеља.

Послије разбијања групације четника и Италијана на Јаворку 1—3 маја и када су јединице 5 црногорске и 4 пролетерске бригаде дошле на територију Среза никшићког (Горње Поље, Луково, Ђеранића Гора) од 3 батаљона 4 пролетерске и 2 и 4 батаљона 5 црногорске бригаде формирана је група батаљона у саставу 3 ударне дивизије. Штаб ове групе чинили су: Нико Стругар, командант, Драгиша Ивановић, политкомесар, и Нико Јовићевић начелник. Група ових батаљона имала је задатак даље напредовање и ослобођење територије у Жупи Никшићкој, сјеверних дјелова Среза даниловградског, Пипера, Куча и Братоножића у Срезу подгоричком (титоградском). На овим теренима требало је помоћи партиским организацијама даљу мобилизацију људства, наравно на добровољној основи за формирање нових јединица и попуњу ових које су дошле; подићи код народа морал и доказати да је повлачење 1942 г. из Црне Горе било само привремено. При покрету ових јединица, батаљони 4 пролетерске бригаде (сем 3 батаљона) пошли су у правцу Колашина преко Мораче, док су остали батаљони 5 црногорске бригаде држали положаје око Никшића у правцу Горњег Поља и др.

Група батаљона је пошла у правцу Никшићке Жупе, гдје се није задржавала, јер је овај терен био очишћен од већ формираних са тог терена партизанских јединица. Из Никшићке Жупе су пошли преко Штитове и Вукотића ка Црном Гвозду и Церовљу, гдје су затекли већ формирана два батаљона Зетског НОПО укупне

јачине од око 150 бораца. Кад је група батаљона дошла на овај терен, штаб је обавијештен да се четничке снаге од око 3.600 четника налазе испред њих и да у даљем напредовању треба прво разбити четничку групацију, па наставити даље ослобођење. Због тога се борбе на терену Пипера у мају 1943 године дијеле на два дијела: борба против четничке групације у рејону села Гостиље, Копиље, Сеоца и Ожези и борба против италијанских јединица у рејону села Биоче и Мрке.

Одазивајући се позиву Партије, већ у марту мјесецу 1943 г. на територији срезова Даниловградског и Подгоричког формирана су два батаљона, један из Бјелопавлића, а други из Пипера. Послије краћег боравка у рејонима својих села, подијељени у чете, батаљони су се повукли у планинске крајеве Каменика и Лисца одакле су непрекидно одржавали везу са народом и пребацивали храну. Ово повлачење охрабрило је четничке главешине, те су на брзу руку извршили мобилизацију људства са територије Бјелопавлића и Пипера и посјели положаје сјеверне косе села Гостиља, Пантелејев Врх, јужне косе села Радовче, Бијела Глава, Јехова Главица и преко планине Бротњика се повезивали са четницима из Роваца. Четници су на овим положајима држали непрекидан фронт према батаљонима Зетског НОПО, не дозвољавајући им да одржавају везу са народом, јер су мислили тако да ће их изоловати и приморати бар једним дијелом, ако не све, да се поврате кућама и предаду. Ове четничке снаге у почетку нијесу биле велике и људство је било несигурно, јер је било присилно мобилисано, те са њима нијесу смјели извршити напад на партизане Зетског НОПО, иако је однос снага био у корист четника. Овим четницима италијанска команда је одмах упутила једну чету Италијана са минобацачима 81 мм и радио везу. Ово је било потребно не ради четника већ за рачун и саме италијанске команде. Патроле су четници упућивали до јужних дјелова Церовља и до Радовча, али никако дубље. И поред све опрезности (четници су ноћу на истурене положаје и на пролазима постављали само поуздане људе) партизанске групе су пролазиле кроз положаје четника, одржавале састанке са људима на терену било појединачно, било у мањим групама, што је до крајности озлојеђивало четничко руководство и предузимали су све мјере да ово прелажење спречије, али без успјеха. Партизанске групе су чак вршиле и разне диверзије. Ноћу између 10 и 11 априла на 7 км од Подгорице (Титограда) у правцу Даниловграда препријечена је цеста камењем и на истом мјесту извршен је кратак спој тт линије. Ови спојеви су вршени и раније 1941—1942 г., који су били тешко откривани тако да је сметња у вези трајала дуже времена, док се отклони спој. Једанаестог априла ноћу једна мања група је извршила препад на 15 четника, који су чували мост на ријеци Морачи у селу Биочу.

Да би онемогућили пролаз партизана у своју позадину, односно да би их потпуно изолирали, крајем априла упућено је око 1000 људи из Куча и Братоножића у рејон Пипери.

Ваздухопловство 61 групе и VI армиског корпуса тукло је по захтјеву четничког руководства рејоне око боравишта партизана Зетског НОПО. Сва ова бомбардовања била су безуспјешна. Двадесет шестог априла Италијани су у зону Пипери бацили из авиона летке у којима су позивали становништво „да не пружа помоћ комунистима, како би се избјегле репресалије.”

Дванасетог маја у зону Пипери и Гостиље су дошла нова четничка појачања из читавог Подгоричког и Даниловградског среза, тако да су бројали укупно око 3.600 људи. Ова нова појачања су се смјестила у рејону Копиља и с. Гостиља. Тако је централна четничка групација у с. Копиљу била најјача. Ова четничка групација намјеравала је 13 или 14 маја предузети мјере „чишћења” рејона Лисца и Каменика. За ове акције су биле извршене све припреме. Колима су дотјеране веће количине оружја, муниције, хране и остале опреме, добијене од италијанске командне сектора „Подгорица”.

План напада на четничке групације

Кад је група батаљона стигла на територију Зетског НОПО. 12 маја увече формирано је заједничко оперативно руководство у Пиперима. Ово руководство су чинили Штаб групе батаљона и Војо Тодорвић од Зетског НОПО. Овај заједнички штаб је израдио план за борбе у Пиперима: прво треба ликвидирати четничку групацију у Копиљу. План ове акције је био у сљедећем: 3 батаљон 4 пролетерске бригаде нападао је правцем Црни Гвозд, жандармериска станица Радовче, Пантелејево Врх, Копиље, с тим што би једну чету оријентисао у правцу Гостиља, која би ликвидирала и разбила четничку групацију у рејону Гостиља, а затим управио све снаге ка Копиљу. До овог батаљона лијево, правцем Црни Гвозд, Радећско Радовче, Мало Радовче, Сеоца-Ожези нападао је 2 батаљон 5 црногорске бригаде којему је у ликвидацији групације четника у рејону Сеоца-Ожези садјејствовао 4 батаљон 5 црногорске бригаде, који је нападао правцем Црни Гвозд, Убине, Јехова Главица, Костриковице, Жива. Крилни батаљон и 3 батаљон 4 пролетерске бригаде и 4 батаљон 5 црногорске бригаде добили су задатак да енергичним нападом што прије сломе бочна обезбјеђења групације четника у рејону Копиље и Сеоца — Ожези и избију у позадину, опколе и не дозволе извлачење ових групација већ заробе или униште. Да би задатак био у потпуности извршен, планом је постављено да се ове групације испресијецају засједама док не стигну главне снаге и њима изврше опкољавање. За ово опкољавање послате су мање засједе на све излазне путеве. Овим засједама 2 батаљона 5 црногорске бригаде је постављено: не дозволити четницима маневрисање снагама између групација ради појачања појединих групација.

Борци Зетског НОПО су дијелом додијели јединицама које су отпослате на Загреду. Ови су им служили за водиче као добри познаваоци терена. Други дио је ушао у план и заједнички

нападао на групације четника са батаљонима 4 и 5 црногорске бригаде.

Ток борбе

Батаљони су у току ноћи заузели полазне положаје наспрам четничког распореда, и то на блиском отстојању. Издвојене су бомбашке групе и одређене да ликвидирају поједине четничке ватрене тачке, које су ови били јако утврдили. Јединице, одређене за држање засједа, су већ у први сумрак пошле на одређена им мјеста и успјеле су неопажено проћи кроз четнички распоред. У раним јутарњим часовима ове засједе, сем једног броја засједа 2 и 4 батаљона 5 црногорске бригаде, стигле су на одређене им положаје и обезбиједиле се од евентуалног наиласка четника из позадине.

Борба је отпочела 13 маја на дијелу 3 батаљона 4 пролетерске бригаде с четницима који су били на положају Пантелејево Врх јужне косе с. Убли. Ова борба је почела у раним јутарњим часовима и пренијела се дуж читавог фронта. Трећи батаљон 4 пролетерске бригаде лако и брзо је савладао групацију у рејону с. Гостиља; четничка групација је разбијена и побјегла је у правцу Даниловграда. Десно крило овог батаљона се оријентисало у правцу с. Копиља за извршење главног задатка — опколити и уништити групацију на Копиљу, помоћи своје дјелове на засједама и не дозволити да четници побјегну у правцу Даниловграда и Спужа. Извлачење са овог терена покушале су извршити веће четничке групације које су биле у селу Копиљу изненађене и биле неприправне за борбу. Оне су наишле на већ постављене засједе које су упорно браниле пролазе и наносиле им велике губитке. Четници који су били на предњем крају упорно су се бранили, јер су у току ноћи те положаје запосједали сигурни и опробани четници. Четници из рејона с. Копиља покушали су извршити противнапад са намјером да избију и појачају предњи крај и не дозволе избијање партизана у рејону с. Копиље.

Такође и групација у рејону Сеоца-Ожези давала је у почетку жесток отпор. Овај отпор је био краткотрајан. Отпор је даван ради тога да би се објединило дјејство ових групација. Ова групација је искористила необезбијеђене пролазе у правцу с. Сеоца—Ожези—Радеча и побјегла у правцу Биоча и Подгорице (Титограда).

Борба са групацијом у рејону с. Копиља трајала је до 13 маја 1943 г. до 11 часова, када није успјела избити на предњи крај и притијешњена читава групација извршила је напад у правцу источне групације и прошла затим у томе правцу.

У овим борбама четници су имали око 70 мртвих, више рањених и заробљено је око 200 четника, заплијењене су веће количине оружја, муниције, хране и остале опреме што су четници добили од Италијана (шаторска крила, ћебад, ранци и др.). Партизани су имали око десет мртвих и рањених.

Успјех у борби са четницима у овом дијелу борбе био је само дјелимичан. Четничке снаге које су се налазиле на том сектору

имале су намјеру напасти батаљоне Зетског НОПО, који су били у рејону Каменика и Лисца 13 или 14 маја, али су били спријечени изненадним нападом групе батаљона, која је показала крајњу упорност и одлучност. Пролаз људства одређеног да држи засједе и спријечи извлачење четника изведен је тако да није побудио никакву сумњу код четника, да се нешто спрема, чак су их ове засједе, када су четници покушали са извлачењем, толико збуниле да су у почетку борбе од њих и имали највише губитака. Ове засједе су изненадиле и оне групације четника које су покушале пружити помоћ опкољенима.

Неуспјех се карактерише тиме што дјелови 4 батаљона 5 црногорске бригаде, одређени за засједе, и један дио засједа 2 батаљона 5 црногорске бригаде нијесу на вријеме стигли на одређена им мјеста, тако да су се четници у том правцу извукли. За ову борбу није било довољно ни снага код групе батаљона 4 пролетерске и 5 црногорске бригаде, да би извршили потпуно опкољавање и успјех био сасвим загарантован, јер је одне снага био 1:6 у корист четника. Група батаљона, заједно са батаљонима Зетског НОПО, бројила је око 600 бораца. Затим се нијесу довољно искористиле све могућности за успјех ове борбе. Да су батаљони Зетског НОПО отпослати у позадину четничких групација, успјех би био бољи, ако не и потпун. Ови батаљони би, у заједници са већим дијелом већ наоружаног народа, спремним за тај задатак, разбијене четнике, који су били потпуно деморалисани сталним поразима које су им наносиле партизанске јединице, пресретали и лако разоружавали. Партизански батаљони нијесу наставили гоњење четника, већ су се задржали два дана на ослобођеној територији и дали времена италијанској команди у Подгорици да ове разбијене четнике реорганизује и пошаље поново на нове положаје према партизанима.

Други дио борбе у Пиперима и Биочу

Док се група батаљона задржавала на ослобођеној територији, 61 ваздухопловна група и ваздухопловство VI армиског корпуса су у току 14 и 15 маја у неколико наврата тукли малим бомбама с. Копиље и Гостиље, али без резултата. План непријатеља се састојао: не дозволити пролаз партизанима у Куче и бранити прилазе гарнизону Подгорица.

Италијани су разбијене четнике реорганизовали и 13 маја ноћу упутили на положај с. Стијена — с. Свиба. Истовремено су 13 маја ноћу пребацили камионима у рејон Биоча први батаљон 383 пјешадиског пука без једне чете. Овај пук је припадао дивизији „Венеција”. Овај батаљон је имао задатак избити у рејон Илино Брдо да би појачао четнике. Задатак ових јединица је био супротставити се партизанима и не дозволити им прелаз у Куче и Братоножиће.

Разбијање четника у зони Пипери уплашило је команду сектора „Подгорица”, која је претпостављала да ће партизанске

јединице напасти гарнизон, и посада гарнизона је недовољна да га брани. Команда је хитно пребацила извјесне јединице из Скадра (дјелове 127 пјешадиског пука, који је припадао дивизији „Фиренце“). Да би обезбиједила прилазе гарнизону, отпослала је један вод црних кошуља са једним батаљоном реорганизованих четника, који су запосјели Стражишта. У току ноћи између 15 и 16 маја у зону Биоче, с. Мрке, рејон Веља Главица пребачен је камионима трећи батаљон 383 пјешадиског пука са штабом пука за појачање већ отпослатом Првом батаљону.

План штаба групе батаљона

Послије дводневног одмора што су батаљони искористили за политички рад код становништва и слали патроле на полуслободну територију са истим задатком рада са становништвом извршене су све припреме да 15 маја батаљони изврше покрет у правцу с. Биоче и да пређу у Куче и Братоножиће. За овај задатак штаб групе је поставио сљедећи план: батаљони ће проћи у колони кроз села, и то Црнци, Стијенско Брдо, Стијена, Ожези, Радеча и Петровићи, а једна чета 4 батаљона 5 црногорске бригаде са командантом батаљона и штабом групе у правцу Близне и Живе. Послије извршеног марша и краћих политичких конференција батаљони имају заузети полазне положаје: 3 батаљон 4 пролетерске бригаде с. Потпеће, с. Радеча, што ће ликвидирати евентуалне непријатељске истурене положаје, упутити се и заузети брдо Вежешник, истурити на цесту испод брда Вежешника јача одјелења која ће спријечити свако одашиљање помоћи и било каквог пребацивање јединица из гарнизона „Подгорице“ у правцу Биоча. Главнина батаљона ће се оријентисати у правцу с. Роганци и спријечити сваку интервенцију из гарнизона „Подгорица“ што ће мање патроле слати у правцу села западно од Вежешника да не би дошло до каквих изненађења. Други батаљон 5 црногорске бригаде заузео би положаје Радеча, Петровићи и нападао правцем Г. Мрке, Веља Главица, с. Биоче. Батаљон је имао избити на цесту Биоче — Подгорица код Вежишта и Поћића и спријечити извлачење непријатеља у правцу Подгорице. Четврти батаљон 5 црногорске бригаде нападао је од с. Петровићи у правцу с. Потоци, до с. Мораче правцем Виноградиште, Мрке, Биоче, што би брзо лијевим крилом избио косама изнад с. Биоче, спојио се са 2 батаљоном и тако заједно извршио опкољавање и уништење непријатеља.

Ток борбе

Батаљони су извршили покрет са просторије с. Копиље, с. Ожези, Сеоца, 15 маја 1943 године. О јачини непријатеља и њиховим положајима штаб групе батаљона није имао података. Знало се да непријатељ држи извјесне јединице, да је запосјео положаје око села, а колике и које су јединице нијесу располагали са подацима.

Док су батаљони вршили припреме дотле су јединице Првог батаљона 383 пјешадиског пука са четницима попалили куће у

с. Г. и Д. Мрке. Петровићи и упутили се у правцу с. Близна, гдје су такође почели палити. Око 18 часова чета 4 батаљона 5 црногорске бригаде са командантом батаљона избила је на косе јужно с. Жива. Послије кратких осматрања, видјевши да Италијани пале куће, командант батаљона је поставио задатак чети: не дозволити им извршење даљих репресалија. За извршење овога задатка упутио се сам командант батаљона са групом од 10—15 бораца да би заобишао Италијане и исте заробио, а остатак чете је остављен да Италијане нападне са чела. Непријатељ је на истуреним положајима примијетио покрете партизана у правцу Биоча, напустио те истурене положаје Стражишта, као и Италијани и четници који су били у правцу Радече, Петровића и Близне. Ови посљедњи су дали отпор чети 4 батаљона у којем је погинуо комесар чете док су Италијани имали више мртвих.

Послије овог сукоба командант 4 батаљона 5 црногорске бригаде упутио се својим одређеним положајима да их извиди и одреди за свој батаљон што повољније. Око 22 часа, 15 маја, група је напала један дио минобацачке чете и један вод пјешадије на безименој коти јужне коте Вељи Ум и заплијенила 4 минобацача 81 мм. Група се није зауставила већ је продужила даље у правцу Доњих Мрка, гдје је у рејону Веља Главица наишла на артиљериске положаје непријатеља и покушала ликвидирати, на што је непријатељ давао огорчен отпор. Група је одустала од напада на артиљериске положаје, јер је била бројно мала за тај задатак, али није напустила терен, већ је у непосредној близини чекала напад осталих батаљона. Овај напад је непријатеља изненадио и потпуно збунио да није предузимао никакве мјере против ове групе, већ се оријентисао на одбрану по групама како је и био запосјео положаје. Од 23 сата 15 маја, до 02,00 сата ујутро пристигли су остали батаљони и ушли у борбу.

У 23,45 сати 15 маја камионима је пребачен из гарнизона „Подгорица“ за појачање 2 XXXVI батаљон црних кошуља, који је заузео положај на мосту код коте 65, гдје се повукао један дио људства трећег батаљона 383 пјешадиског пука претрпјевши губитке.

Нападом осталих дјелова 4 батаљона 5 црногорске бригаде и 2 батаљона 5 црногорске бригаде групација од Првог батаљона 127 пјешадиског пука и Трећег батаљона 383 пјешадиског пука са штабом посљедњег били су потпуно опкољени. Борба је отпочела прса у прса, гдје су се Италијани у масама предавали или гинули. Артиљериски положаји Италијана били су одмах ликвидирани.

Команда сектора „Подгорица“ издала је наређење да интервенише још један батаљон црних кошуља и један батаљон 127 пјешадиског пука, који је у току ноћи између 15 и 16 маја пребачен из Скадра у Подгорицу. Интервенцијом ових батаљона требало је ослободити опкољене трупе. У току ноћи стигао је у Подгорицу и остали дио јединица 127 пјешадиског пука сем једног батаљона. Интервенција батаљона црних кошуља и једног бата-

љона 127 пјешадиског пука вршена је од с. Рогами у правцу к 610 на 3 батаљон 4 пролетерске бригаде. У току 16 маја извршена су неколика напада који су сви одбијени са успјехом наносећи непријатељу велике губитке. Ове нападе је непрекидно потпомогала артиљерија већих калибара из рејона брда Горице и јужних ивица вароши Подгорице (Титограда). Ова артиљерија је непрекидно тукла партизанске положаје на брду Вежешник и село Петровићи, гдје се налазило превијалиште, затим Радечу и друга, док је авијација 61 ваздухопловне групе и VI армиског корпуса тукла остала ослобођена села.

Шеснаестог маја око 12 часова савладани су италијански батаљони у рејону с. Мрке и с. Биоче. Убијено је 396 војника и официра од којих и командант 383 пјешадиског пука, рањено је и заробљено око 400 војника и официра. Заплијењено је, повед осталог, 9 брдских топова, 27 митраљеза „Бреда“, око 70 пушкомитраљеза, велика количина пушака, муниције и остале опреме, што је све у први мах евакуисано у с. Петровићи гдје су доведени и заробљеници, међу којима је било 70 болничара. Пошто су заробљеници пребројани, а рањеници превијени, штаб групе батаљона је упутио команди сектора „Подгорица“ једног рањеног Италијана са писмом у коме је изнијет тачан број заробљених и тражена храна за њих. У писму је наведено да храна буде отпослата камионом до Вежишта и на камиону истакнута бијела застава. Италијанска команда је истог дана послала храну за заробљене Италијане. Поред хране послата је извјесна количина санитетског материјала. На мјесту гдје се храна преузела била је цеста порушена и преграђена.

У току ноћи 16 маја из Скадра је стигао у Подгорицу и батаљон 127 пјешадиског пука. Ноћу 17 маја остаци разбијених 127 пјешадиског пука и 383 пјешадиског пука стигли су на цесту Подгорица—Даниловград.

У то вријеме је отпочела Пета непријатељска офанзива. Партизанске јединице су постепено напуштале терен. Седamnaестог маја батаљон 127 пјешадиског пука је заузео к 610 и наставио ширење источним падинама кесе Вежешник у правцу Биоча.

Борбе у рејону ових села настављене су све до 21 маја, када су се у с. Биочу састале јединице њемачке и италијанске, које су долазиле од правца Лијева Ријека и моторизоване јединице италијанске од правца Подгорице. За вријеме ових борби непрекидно је тукла непријатељска авијација села у зони Пипери и Гостиље.

У овој борби у рејону с. Мрке и с. Биоче партизани су имали око 17 мртвих и рањених. Послије напуштања територије Пипера и дијела Бјелопавлића италијанске јединице, у заједници са четницима, су извршиле репресалије палећи велики број кућа и одводећи становништво масовно у интернацију. Такође су из концентрационих логора одводили у поједине гарнизоне већи број

интернираца гдје су их стријељали да би тиме заплашили становништво

У овом другом дијелу борбе у зони Пипери (Мрке — Биоче) која је трајала од 15 до 21 маја успјех групе батаљона је био потпун. Све јединице су извршиле своје задатке. Карактеристика ове битке је изненадност и упорност код партизанских јединица. Италијанске јединице су биле брзо опкољене и извлачење је било онемогућено, а унутра дјелова свака веза искидана, дјелови испресијецани, тако да нијесу имали ни техничке ни теренске повезаности и тако по дјеловима ликвидирани. На ток акције се није гледало десно и лијево, већ је свака јединица настојала што више уништити и заробити непријатељских војника.

Милика Ћетковић